

УДК 339.732.2(477)

А.В. Янчев, канд. екон. наук

О.І. Печенка, ст. викл.

К.Ю. Величко, ст. викл.

ВПЛИВ ТНК НА ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Розглянуто роль ТНК у сучасному інвестиційно-інноваційному просторі. Проаналізовано структуру і динаміку українських потоків прямих іноземних інвестицій, які є основною формою зарубіжної експансії ТНК.

Рассмотрена роль ТНК в современном инвестиционно-инновационном пространстве. Проанализирована структура и динамика украинских потоков прямых иностранных инвестиций, которые выступают основной формой иностранной экспансии ТНК.

Role of TNK in modern investment-innovational environment is examined. The structure and dynamics of Ukrainian flows of direct foreign investments, which are the main form of foreign expansion of TNK are analyzed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У даний час близько 20 відсотків продукції світової економіки виробляється філіями транснаціональних корпорацій. Третина світової торгівлі доводиться на операції між базовими компаніями і їх зарубіжними філіями і ще одна третина – на торгівлю між компаніями, що входять в транснаціональні стратегічні союзи.

Економічна глобалізація відбувається разом із революцією в технологічних процесах, які у свою чергу, є причиною значних зрушень в ієрархії націй. Місце країни в сучасному світі сьогодні більше визначається якістю людського капіталу, станом освіти і ступенем використання науки і техніки у виробництві. Достатня кількість робочої сили і сировинних матеріалів усе менше можна розцінювати як конкурентну перевагу – відповідно до того, як знижується частка цих чинників у створенні вартості усіх продуктів.

Запорукою конкурентоспроможності національної економіки є здатність корпоративного капіталу інтегруватися у світове господарство за допомогою розширення міжнародної інвестиційної діяльності. Транснаціональні корпорації (ТНК) в країнах базування і в своїх зарубіжних філіях проводять більше половини світового ВВП, на них доводиться 2/3 міжнародної торгівлі і міжнародного переміщення капіталу, 4/5 міжнародного обміну технологіями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз впливу ТНК на інвестиційно-інноваційну діяльність країн є одним із найпродук-

тивніших в економічній теорії. Теоретико-методологічні засади інвестиційного процесу досліджували зарубіжні вчені: Р. Гільфердінг, Г. Александер, Л.Дж. Гітман, М. Кастельс, Я. Корнаї, Д. Норт, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Ф. Фабозці, Й. Шумпетер; російські дослідники: Л.І. Абалкін, В.С. Бард, П.І. Вахрін, С.В. Ємельянов, М.В. Ігошин, В.Л. Іноземцев, Г.О. Маховнікова, Ю.М. Осипов.

Загальні економічні засади розвитку ТНК розглядали такі вітчизняні дослідники як В.Д. Базилевич, В.Г. Бодров, М.І. Долішній, В.М. Князев, В.О. Паламарчук, Ю.М. Пахомов, М.Г. Чумаченко та ін. Серед вчених, які досліджували інвестиційний процес на державному та глобальному рівнях, варто згадати І.О.Бланка, П.І. Гайдуцького, Н.П. Гончарову, Б.В. Губського, В.В. Корнєєва, Д. Лук'яненка, А.М. Поручника, І.Л. Сазонця, Н.О. Татаренка, В.Г. Федоренка, А.С. Філіпенка, М.Г. Чумаченка. Удосконаленню механізмів залучення прямих іноземних інвестицій в економіку країн присвячені роботи закордонних та вітчизняних вчених Г.В. Атаманчука, В.Д. Бакуменка, С.О. Білої, М.Х. Корецького, В.М. Князева, П.М. Макаренка, В.Я. Матвієнка, О.Г. Мордвінова, С.П. Мосова, Н.Р. Нижник, В.В. Цветкова, В.В. Юрчишина та ін.

Мета та завдання статті. Проаналізувати вплив діяльності ТНК на галузі господарювання, регіони та економіку України в цілому, розглянути аспекти взаємодії України зі світовими ТНК через динаміку українських прямих іноземних інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні діє більше 7 тис. філій іноземних ТНК, тоді як в світі їх налічується більше 950 тис., тобто на Україну доводиться 0,8% їх загальної кількості [1].

На сучасному етапі ТНК є основними інвесторами в багатьох галузях економіки. Основні інвестиції в більшості країн направлені на розвиток внутрішньої регіональної торгівлі, інновацій, науково-дослідницької і добувної галузей. Географічний напрям потоків прямих приватних зарубіжних інвестицій і все більш пов'язані з ними зовнішньоторговельні потоки багато в чому визначають характер регіоналізації сучасної світової економіки, формування в ній великих регіональних структур, перш за все Північної Америки і Європейського Союзу. У рамках вказаних регіонів при найактивнішій участі ТНК створюються густі мережі відносин на мікроекономічному рівні за допомогою інвестування між країнами, зовнішньоторговельного обміну, міжфірмової співпраці в області наукових досліджень, розробки нових технологій та інше.

Відомо, оцінюючи роль ТНК у сучасному інвестиційному світі за останні декілька років основні прямі іноземні інвестиції були направлені в країни, що розвиваються, потоки яких зросли на 40%, з 334,3 млрд дол. США в 2005 р. до 500 млрд дол. США в 2007 р., тоді як приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в розвинені країни в цілому зменшився на 14%. У результаті частка країн, що розвиваються, в глобальному припливі ПІІ досягла 36% [2].

Причина зростання потоків ПІІ в країни, що розвиваються, була головним чином пов'язана з фінансуванням нових проектів, особливо в Азії (Китай, Гонконг, Індія, Сінгапур та інші.).

ТНК є першим і основним експортером капіталу в світі. Група розвинених країн залишається великим чистим експортером капіталу у вигляді ПІІ (вивіз інвестицій із Сполучених Штатів зріс більш ніж на 90% і досяг рекордного рівня в 229 млрд доларів США) [2].

На сьогодні продовжується зростання потоків прямих іноземних інвестицій і важлива увага приділяється інтернаціоналізації науководослідницьких і конструкторських робіт (НІОКР). НІОКР, що проводяться ТНК, набувають все більш інтернаціонального характеру. Ця тенденція характерна для всіх країн базування ТНК, проте починається вона з різних рівнів.

Агентство ISA (Invest in Sweden Agency), проаналізувавши динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в економіку різних країн, прийшло до висновку, що потоки і напрями ПІІ більше визначатимуться потенціалом приросту інтелектуального капіталу.

Нині в розвинених країнах велика частина ресурсів спрямована в сферу нарощування і передачі знань, а не у сферу традиційного капіталу. Про це свідчать зусилля провідних країн світу в збільшення кількості вчених та інженерів, які працюють в науково-технічній сфері цих країн, а також зростання обсягів асигнувань на наукові дослідження. У 2008 р. США та Ізраїль витрачали на ці цілі 2,1% ВВП, Швеція – 3,6%, Фінляндія – 3,4%, Ісландія – 3,1%. За цими показниками Японія знаходиться на 4-му місці, США – на 6-му, Німеччина – на 9-му, Франція – на 10-му, Росія – на 21-му, Китай і Італія – на 5-му. В Україні на ці цілі витрачається впродовж останніх років менше 1% ВВП (при тому, що сам обсяг ВВП є значно меншим, ніж ВВП названих країн) [3]. Загальний обсяг світового ринку продукції наукоємних галузей оцінюється в 2,5...3 трлн дол. США за 2006-2008 рр.

Підтримка науки в більшості країн, що розвиваються, останнім часом скорочується, а у ряді інших країн збільшується. Витрати на НІОКР у відсотках до ВВП в 2008 р. у більшості цих країн не перевищило 1,5%.

Найбільший науковий потенціал мають сьогодні такі країни світу, як США, Японія, ФРН, Франція і Англія. Вони контролюють 80% світового ринку високих технологій. Частка України не перевищує 0,1% світового ринку технологій.

За ринкових умов інновації пронизують всю економіку, бо вони є необхідною умовою розвитку виробництва, розширення виробничих можливостей підприємства, підвищення якості продукції, появи нових товарів і послуг, а також засобом, за допомогою якого організації адаптуються до змін у зовнішньому середовищі і змінюють його самі у власних інтересах.

Основою будь-якої інноваційної діяльності в зарубіжних країнах є інвестиції. У сучасному світовому господарстві ТНК є генератором і центральною ланкою в розповсюдженні інновацій. ТНК мають більше 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технології і ноу-хау. За оцінками зарубіжних фахівців, близько 75...80% загальносвітового обсягу НІОКР в цивільному секторі здійснюється саме в рамках ТНК, а на 700 найбільших промислових фірм світу доводиться приблизно половина всього обсягу комерційного використання винаходів у світі.

В окремих країнах роль іноземних філій ТНК в розвитку високих технологій в оброблювальній промисловості досягає значних цифр: у Норвегії – 48,6%, Франції – 51,5%, Канаді – 52,5%, Великобританії – 59,0%, Ірландії – 95,6% [1].

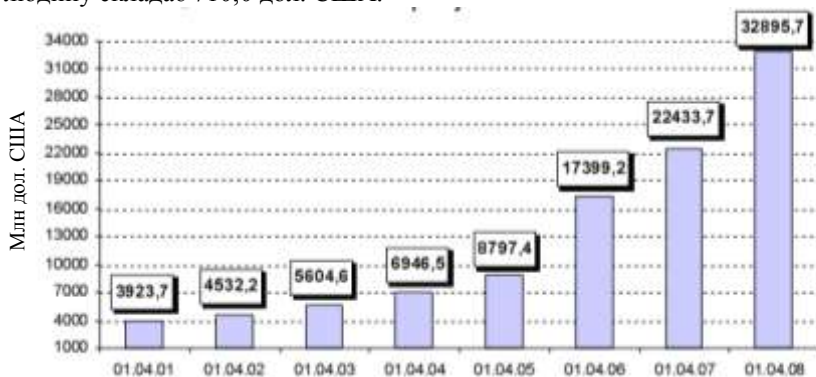
Про аспекти взаємодії України зі світовими ТНК можна судити за динамікою українських прямих іноземних інвестицій, які є основною формою зарубіжної експансії ТНК. Структура і динаміка українських потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ) свідчить про орієнтацію більшості іноземних інвесторів на отримання швидкого прибутку і їх схильність до фінансових зловживань і відмиванню коштів.

У I кварталі 2008 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3244,0 млн дол. США прямих інвестицій, в т.ч. з країн ЄС поступило 2587,3 млн дол. США (79,7% загального обсягу), з країн СНД – 391,7 млн дол. США (12,1%), з інших країн світу – 265,0 млн дол. США (8,2%). В той же час нерезидентами вилучений капітал на суму 239,4 млн дол. США (рис.) [4].

У цілому приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни з урахуванням його переоцінки, втрат та курсової різниці за I квартал 2008 року склав 3364,8 млн дол. США, що майже в 4 рази більше приросту за відповідний період попереднього року.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, які надійшли до України на 1 квітня 2008 р. склав 32895,7 млн дол. США, що на 11,4%

більше обсягу інвестицій на початок 2008 року і з розрахунку на одну людину складає 710,0 дол. США.

Рисунок – Динаміка припливів прямих іноземних інвестицій до України на 01.04.2008 р. (млн дол. США) [4]: □ – обсяги інвестицій, наростаючим підсумком з початку інвестування

Інвестиції надійшли з 123 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на частину яких доводиться понад 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 6695,2, Німеччина – 6659,6, Нідерланди – 2757,3, Австрія – 2352,8, Російська Федерація – 1844,8, Сполучені Штати Америки – 1466,4, Швеція – 1202,8, Віргінські острови – 1155,8 і Франція – 1145,9 млн дол. США [4].

Значні обсяги іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості – 8416,2 млн дол. США (25,6% загального обсягу прямих інвестицій в Україну), в т.ч. переробну промисловість – 7209,5 млн дол. США і добувну – 1068,2 млн дол. США. Серед галузей переробної промисловості істотні обсяги інвестицій внесені до виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів 1696,7 млн дол. США, в металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів – 1615,8 млн дол. США, машинобудування – 1057,5 млн дол. США, хімічну і нафтохімічну промисловість – 915,9 млн дол. США [1].

Що стосується регіонів України, то найбільші інвестиції надійшли до Києва – 34,4%, на другому місці Дніпропетровська область – 9,2% [5]. Але за дослідженням Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) про конкурентоспроможності областей України, в якому містяться несподівані висновки: серед лідерів опинилися Закарпатська і Львівська області, тоді як Донецька область показала невисоку конку-

рентоспроможність. Однак, як виявилось, вища конкурентоспроможної не завжди сприяє припливу інвестицій.

Відзначимо, що в умовах ринкової економіки однією з основних складових економічного забезпечення інноваційної діяльності є достатність фінансових ресурсів, яка сприяє збереженню наукової бази, кадрового потенціалу, розробці і освоєнню наукоємкої конкурентноздатної продукції в різних галузях промисловості.

Висновки. Інноваційний шлях України повинен розглядатися не тільки в технократичному плані, але і як суспільно-політичний і соціально-економічний процес. У сучасних умовах фінансової кризи спостерігається спад у надходженні інвестицій в українську економіку, тому сьогодні для стимулювання подальшого економічного розвитку України вкрай важливо максимально використовувати наявні можливості для істотного збільшення припливів прямих іноземних інвестицій і підвищення ефективності управління ними. Це диктується характером завдань, що стоять перед економікою країни, викликом зі сторони глобалізації світової економіки, що посилюється, і загостренням конкуренції країн-реципієнтів капіталу на світовому ринку інвестиційних ресурсів.

Іноземний капітал може внести до країни досягнення науково-технічного прогресу і передовий досвід управління. Приплив зарубіжних капіталовкладень життєво важливий для досягнення середньострокових цілей, таких, як вихід із сучасного кризового стану, початковий підйом економіки. При цьому природньо, українські суспільні інтереси не співпадають з інтересами іноземних інвесторів, отже, важливо привернути капітали так, щоб не позбавити їх власників власних мотивацій, одночасно спрямовуючи дії останніх на благо суспільних цілей. Щоб взаємодіяти з ТНК як в Україні, так і на світових ринках, потрібно створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше Китай, Росія, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела та ін. (не враховуючи промислово розвинені країни, де існують сотні великих ТНК). Досвід цих держав свідчить, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК тільки у випадку, якщо він сам структурується в могутні фінансово-промислові утворення, адекватні міжнародним аналогам і здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику.

Список літератури

1. Шнипко, О. Транснаціональні корпорації та проблеми транснаціоналізації українського ринку [Текст] / О. Шнипко // Економіст. – 2009. – № 2. – С. 58–61.

2. Інформація щодо проблем і перспектив розвитку співпраці між країнами південно-східної Європи в рамках чорноморської економічної співпраці і ГУАМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : < <http://www.unido.org> >.

3. Конкурентний відбір. Давоський форум оцінив інвестиційні перспективи українських областей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.kommersant.ua>>.

4. Нехаєв, С. А. Основні тенденції розвитку інвестиційного ринку в епоху глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.webplan.ru>>.

5. Статистична інформація щодо динаміки притоків прямих іноземних інвестицій до України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© А.В. Янчев, О.І. Печенка, К.Ю. Величко, 2010.

УДК 621.9.:681.3

Н.І. Єсінова, канд. техн. наук, проф.

В.В. Сазонова, студ.

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Розглянуто питання міжнародної міграції робочої сили в умовах економіки України. Проаналізовано причини еміграції з України, визначено основні регіони працевлаштування робочої сили, структура робіт, що виконується. Робота ґрунтується на зауваженнях фахівців даної сфери дослідження, даних української державної та відомчої статистики, національних і міжнародних законодавчих актах.

Рассмотрен вопрос международной миграции рабочей силы в условиях экономики Украины. Проанализированы причины эмиграции из Украины, определены основные регионы трудоустройства рабочей силы, структура работ, которые выполняются. Работа основана на замечаниях специалистов данной сферы исследования, данных украинской государственной и ведомственной статистики, национальных и международных законодательных актах.

The question of international migration of labour force is in-process considered in the conditions of economy of Ukraine. Analysing of reason of emigration from Ukraine, the basic regions of employment of labour force, structure of works, which is executed, are certain. Work is based on the remarks of specialists of this sphere of research, information of Ukrainian state and department statistics, national and international legislative acts.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині Україна на міжнародних ринках переважно виступає як держава-експортер робо-